

ТАБАСАРАНДИН НУРА

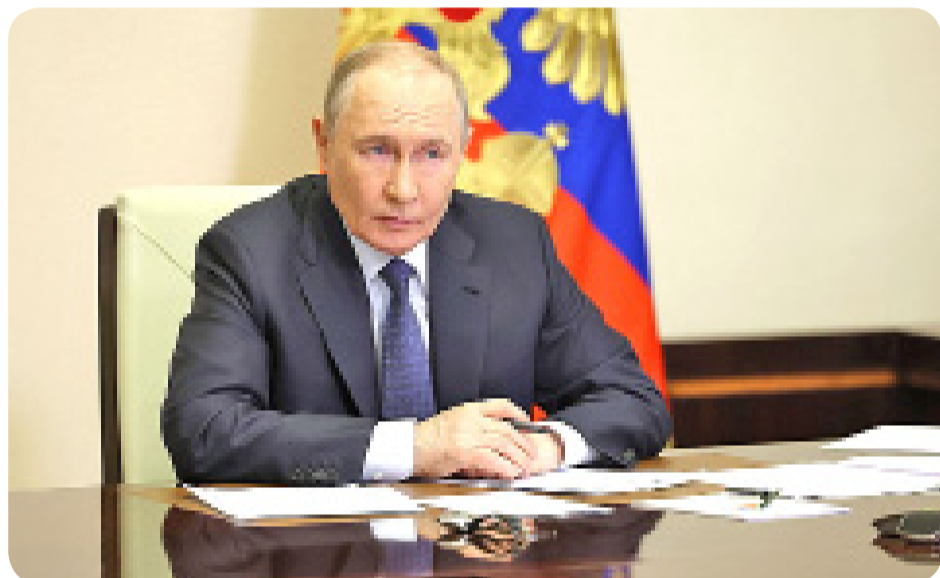
РЕСПУБЛИКАЙИН ЖАМЪАТЛУГЪДИН ВА ПОЛИТИКАЙИН ГАЗАТ
www.zoritabasarana.ru e-mail: zori56@yandex.ru

1932-пи йисланмина удубчІвур. Йискъубаъ 48 номер удубчІвур. №13 (9193), 9-пи апрель, хамис, 2026-пи йис

В. Путинди Дагъустандиз бахш вуйи совещание гъубхну

Гюльнара Мягъямедова

7-пи апрели Владимир Путинди Дагъустандиз ахьюмархъардургънуарайиз дубнаи абгвалатна гъякънаан совещание гъубхну. Видеоконференцияин къайдайинди Сергей Меликовди убкейин президентдиз региондин шагърар-гъуларин шид улубчІвбан гъякънаан ва гъахурайи ляхнарикани ктибтну.

«Бедбахтвали инсанарин арайиъ айи сяргъатар ктІуштуру – гъи Дагъустандиз гъадму гафар субут апІура. Республикаийи рягъимлувалин кюмек уч апІура 43 пункт ачмиш дапІна, рягъимлувалин фондариз гъизгъин ляхин гъабхура. Кюмек тувбан ляхнариъ 1300-дилан зиана пишеклар иштирак шула, техникаийин 241 аьдад жалб дапІна», – гъапну Сергей Меликовди Владимир Путиндиз гъи улхбаъ.

Совещаниеийи РФ-дин Президентдин администрацияийин кІулиъ айи Антон Вайно, МЧС-дин глава Александр Куренков, табиаътин дакъатарин ва экологияийин министр Александр Козлов, сагъламвалин министр Михаил Мурашко, Урусатдин Президентдин СКФО-ийи гъуркІу ихтиярар айи вакил Юрий Чайка ва жарадар иштирак гъабхну. Дагъустандиз дубхънаи абгвалатназ бахш вуйи совещаниеийи Урусатдин Президентди къайд гъапганси, 30-пи мартди республикаийи шубуб вазли ургъу къадар мархъар гъургъну. Табиаътин гъавирихъди гъозчивал гъабхуз хъюгъю 1882-пи йисхъанмина региондиз мициб мусибат гъабхъиб дайи. Владимир Путинди гъапиганси, абгвалат жавабдар касарин гъозчиваликк дубхъну ккунду. Шид улубчІвнайи йишварийи кюмек тешкил дапІнаи вари касариз

президентди чухсагъул мялум гъапну.

«МЧС-дин кІулиъ айи Александр Вячеславовичдира, Дагъустандин глава Сергей Алимовичдира узус мялуматар тувна. Зарар гъабхъи инсанариз кюмек апІбан гъякънаан табшургуар тувунза. МЧС-дин гъуллугъчири, федеральный ва жара идарийрин, къуватнаан ва къанун убхру органарин гъарашугъари сатиди ляхин апІура. Дурариз жвуван хушниинди кюмек туврудари ва волонтерари чпиан удукъру кюмек апІура. Гъюрматлу дустар, учуз гъарсариз чухсагъул мялум апІуз ккундуз», – гъапну Владимир Путинди.

Президентди гъазира федеральный ва региондин, ерли гъюкмин органари зарар дубхънайидариз кюмек тувну ккуниваликан гъапну: «Инсанариз, дурарин абрзийрихъ хъпехъури, вахтнинди лазим вуйи медицинаийин ва жара кюмек тувну ккунду. Бедбахтвал гъабхъи йишварийи эпидемиологияийин ва марцишнан абгвалатра ул’ан идипну ккундар. Гъарсаб хизандиз гъабхъи зарарнаан къадар абгъю апІуб пчІу ляхин дар. Саб гафнинди, пишекарвалиинди ва хъайи-хъайиси ляхин гъайибхай».

Дагъустандиз гъамусаът региондин дережайиъди чарасуз гъялнан къайда тийин дапІна. Дидин гъякънаан

совещаниеийи Урусатдин МЧС-дин кІулиъ айи Александр Куренковди мялумат тувну.

Совещаниеийи гъюкуматдин кІулиъ айири гъапиганси, хулариз вуйи документар адру агъаллийи кюмек дарди гъитидар. Дурариз гъюкуматдин терефнаан документар гъязур апІуз кюмек хъибди.

Урусатдин Федерацияийин президентдин табшургуънинди Михаил Мишустинди Дагъустандиз шагърар-гъуларин шид улубчІвбахъди гъабхъи зарарар терг апІбан бадали, правительственный комиссия тешкил дапІна.

Правительственный комиссияийин кІулиъ РФ-дин ватандаш оборонаийин, чарасуз гъялнан дюшюшарин ва табиаътин хатІа-баллийи ярхла апІбан ляхнариз лигру министр Александр Куренков тийин гъапІни.

Комиссияийин дахилнаъ РФ-дин табиаътин министр Александр Козлов, Урусатдин штун дакъатарин федеральный агентствийин кІулиъ айи Дмитрий Кириллов, муштарийрин ва инсанарин ихтиярар уърхбаъ гъозчивал гъабхру федеральный гъуллугънан кІулиъ айи Анна Попова, Урусатдин табиаът ишлетмиш апІбаъ гъозчивал гъабхру федеральный гъуллугънан кІулиъ айи Светлана Родионова, Федеральный медико-биологияийин агентствийин кІулиъ айи Вероника Скворцова, экологияийин, технологияийин ва атомдин гъозчивал гъабхру федеральный гъуллугънан кІулиъ айи Александр Трембицкий, гидрометеорологияийин ва табиаътин гъавирикани мялуматар тувру федеральный гъуллугънан кІулиъ айи Игорь Шумаков, Дагъустан республикаийин глава Сергей Меликов, Президентдин Дальний Востокдин федеральный округдиз вари ихтиярар айи вакил Мягъямед Рамазанов а.

Гъазира Михаил Мишустиндин табшургуънинди комиссияийин дахилнаъ РФ-дин зегъметна министрствийин, финансарин министрствийин, энергетикаийин министрствийин, транспортдин министрствийин, сагъламвалин министрствийин, гъулан мяишатдин министрствийин, мярифатнаан министрствийин, цифровой министрствийин, экономикаийин артмиш’валарин министрствийин, МВД-ийин, Росгвардияийин, госрезерварин федеральный агентствийин ва жара идарийрин вакилар тІаьну.

Гъаму нумрайиъ

Гъюкуматдин терефнаан кюмек хъибди

2

Завариан гъафи завал

3

Мектебарийи чІиви лабораторийи

4

Навеки с Россией

5

Чалнаъ абхю дигиш’валар тІаьну ккундар

6

Хъадарихъна рякъ ккивну 65 йис ву

7

Абурлу хизан уъмрин бахт ву 8

Гъяракатнаан штабди мялуматар тувра

Гюльнара Мягъямедова

6-пи апрели Дагъустандин глава Сергей Меликовди республикаийи айи абгвалатназ дилигну, оперативный штабдин заседание гъубхну.

5-пи апрели Дагъустандиз хъана абхю мархъар гъургъну. Гъаму ражари варитІан абхю завал Дербент райондиз гъафну. Душваъ штун каънайи хулар-йишвариан 4 агъзур

агъали адагъну, дурар вахтназди яшаммиш шлу йишвариз гъабна.

Гъяракатнинди кюмек тувру гъуллугъари штун каънайи ва хъана хатІа гъюз мумкинвал айи йишварийи ляхин гъабхура.

Рякъарин ляхин гъабхурайи гъуллугъари рякъар гъутІубчвнайи жилихъан, ахънайи гъванарихъан марци апІура.

⇒ 7

Гьюкуматдин терефнаан кюмек хьибди

Зубайдат Шябанова

Республикаийъ ахиримжи йигъари гьургъу ахю мархъариан 6 агъзуртлан артухъ инсанариз ахю зарар гъабхъну, 6 кас кечмиш гъахъну, къуртармиш апру дестйири селлери гъуху ва бейхабарди гьудургу агъалийр агура, крандиан гъюрайи штариан зегъерламиш духъну, 40-тлан артухъ агъалийр больницйириъ ахъна. Республикаийз багахъ регионариан убхъру шид, ипру сурсатар ва сабпи нубатнаъди лазим шлу алатар къадар адрукъан хура.

Варитлан ахю зарар Дербент райондиз гъабхъну. Клежюх гьулан атрафариин али шид убхъурайи ахю дагар абцну уьдлюбгъюри, дамба гьутубчвбан натижайиъ райондин 260-тлан артухъ хуларий шид убчлвну. Хайлин хулар шту гъухну, варжаринди хулар ккадахъну, имбудар рас апуз даршлу гьалназ гъафну. Зарар гъабхъидариз кюмекназ Дагъустандин агъалийр саб хизанси гьудужвну.

Дербент райондихъан Табасарандиз айиб бицли манзил ву. Му райондизра мархъари ахю зарар тувна. Райондин Дарвагъ гьулаъ Рягъимовдин ччвурнахъ хъайи кючейиъ ерлешмиш духънайи хуларин, шид улубчлвбан хатгалувал ади, 7 хизандин 33 вакил, гьадму гьисабнаан 15 бицлир адагъну.

Райондин глава Мягъямед Къурбановдин табшуругъниинди райондин вари гьуларий оперативный комиссийр тешкил дапна. Гьарсаб гьулан месэла шлубкъан ухди гьал апбан бадали, райондин главайи дурар чан хусуси гюзчиваликк уьрхюра. Арайиз дуфнайи гъагъи агъвалатназ ва вахт адрувализ дилигди, Мягъямед Къурбановди «Табасарандин нурар» газатдиз райондиз гьамусяаьт айи агъвалатнакан комментарий тувуз вахт гъабгъну.

«Райондиз мархъари варитлан ахю зарар Дарвагъ, Мягърягъ, Тпюрягъ,

Хъа гъавийр саб гьал къайдайиз гъафисби, сабпи нубатнаъди гьаму месэлайиз лигурча.

Гъагъи агъвалат арайиз дуфнайи, райондиз вари гьуларий жа-жаради оперативный штабдин комиссия теш-

НичIрас, Гелинбатан ва Хюриск гьулариз тувну. Гьаму ва мурариз багахъ жара гьуларий газрахъди ва акварихъди вуйи агъвалат лап гъагъи гъабхънийи. Гьамусяаьтра зиихъ ктуху гьуларий аварийный дестйир лихура. Гьийин йигъаз райондин вари гьуларий аквар рас дапна. Ав, гьамусяаьтра арабир бязи йишварий аквар ктлуршвуршлу, акв гъабхурайи шалмнар алдакури шулу, газарра хътагтури шулу, фицики, мархъар ургъури амдаршра, мархъарин шту дутнайи жилар кучвурхури гъюрайи дюшюшар а. Гъи му месэла учу гьал апурача, хъа закур дициб дюшюш жара йишваъ арайиз гьюра. Гьаддиз, сабпи нубатнаъди, агъалийрикан гъаврий хьуб ва саламатвал убхюб ккун апурача. Учу аварийный дюшюш гъабхъи йишв'ина гьадмусяаьт аварийный десте хъади хъуркьрача ва месэла гьал апурача.

Штун гъакънаан улхуруш, убхъру штун месэла райондин центрий учруди дийибгъна. Гьаддиз учу му месэла Хючна гьулан хайлин кючийриъ, гьарсаб хизандиз рубкьруганси, машинариъди шид хурача. Жил гьамусяаьт лап ламунди ву, ва шид гъюрайи турбийр рас апру йишвахъна машинара ва спецтехника хъапIбаъ хатIасузвал а.

кил дапIнача. Думу комиссияйин дахилнаъ райондин администрацияйин вакиларра а. Дурар гьулан администрацияйин главйирихъди, райондин депутатарихъди, гьуларин имамарихъди йишвариина зарар духънайи гьарсаб хулаз, гьарсаб хизандихъна гъагъюра

ва, федеральный, республикаийн терефнаан рубкьру кюмек тувбан бадали,

зарар гъахъидарин официальный сягъдиз гьадагъура.

Къайд апуз ккундузуки, табиатдин бедбахтвалин дюшюшарий гъабхъи зарар ккебкбаз вуйи кюмек, федеральный, республикаийн ва райондин къанунарин бинайиинди, хулариз зарар гъабхъидариз тувру. Яна бистнариз, икраниз, гьуршнариз зарар гъабхъидариз ваъ, хъа агъалийр яшамий шулайи хулариз зарар гъабхъидариз тувру. Эгер комиссия дарфиди гьузнайи гъац-

гьадатIнайи йишварра гизаф а. Гьарсаб гьулаз машин гъагъгъбан бадали, Табасаран райондин атрафариин Дагъавтодорин десте ва ерли техника йигъ-йишв либухури гъахъну. Гьийин йигъаз райондин рякъяр гьадатIну гьузрайи гьулар амдар. Ав, бязи йишварий рякъярий дагъдиан ахънайи гьарзар гьузра, хъа душваъра саб жерге машинара гъагъюз мумкинвал шлубси марцц дапна. Вари рякъяр къайдайиз хайизра хайлин вахт лазим хьибди. Рякъяриканси, гьуларин гьадариканра пуз ккундузуз. Мисалназ, Хюриск гьулаъ кьуб гъад хатIалу гьалназ дуфна. Халагъ, ТинитI, Лижва гьулариз вуйи рякъярий алахъурайи гьадар гьамусяаьт комиссияйи ахтармиш апура. Сад-кьюд йигъандин арайиъ му месэла гьал хьибдар.

Администрацияйин асас вази-фийрикан саб, вари гьулар акварихъдина, газарихъдина, штухъди тямин апувалихъди сабси, думу гьуларин рякъяра шлубкъан ухди къайдайиз хуб ву. Му месэлийр гьал гъапунча. Хъа вари тамам къайдайиз хайиз сад йистIан артухъ вахт гъагъгъиди. Фицики гъагъи гьалназ дуфнайи рякъяр, гьадар, фукъан ухъуз ккундушра, саб-кьуб гъафтайи рас апуз шлудар дар.

Инсандин факторикан кIуруш, мушваъ, ав, ихъ агъалийри я ихтияр, ясана чиб-чпи вуйивал тасдикъ апру сабкъан документ адарди, хайлин йишварий, чпин ахю абайин, бабан жил вуйи кIури, гьадатIну, къанунсузди хулар дивна. Документар адрувал имиди

дар хизанар аш, райондин администрацияйиз илтIикIуб ккун апурача. Гьюкуматдин терефнаан зарар гъабхъидариз тувру кюмекназ кагъзар комиссияйи саб вазли уч апуру. Гьаму вахтнаан ададапIди, зарар гъабхъидар илтIикIну ккунду.

Райондиз варитлан ахю зарар машинара гъагъури рякъяриз дубхъна. Республикаийн мяна айидарси,

гьубзри, дурари нирин гьирагъдихъди яшамий шлу хулар тикмиш апуз гъадагъа дапIнайивалра гьисабназ гъадабгъундайи. Райондин комиссияйин вакилари агъалийриз гъабхъи зарар вари гьисабназ гъадабгъиди. Хъа документар адру хуларин месэла гъагъиди гьубзди. Гьаддиз, тележегди гьамцдар дюшюшар дархъуз, учу нирин вая гъанаварин гьирагъарихъди къанунсузди тикилишар, хулар диврайидарихъна лазим вуйи улчмийр къабул апбан бадали, ихтиярар уьрхури органарин вакилар гьаурча.

Ахирий пуз ккундузуз, жара гьунши районрик тевган, Табасаран райондиз агъвалат къайдайиз дубхъна», – гъапнийи Табасаран райондин глава Мягъямед Къурбановди.

Синоптикари ихъ республикаийъ, асас вуди дагълу районрийъ, 8-12-пи апрелиъ нубатнаан ахю мархъар ургъуру кIури, мялумат тувра. Хъа гьамусяаьт вари улкейиан республикаий зарар гъабхъидариз кюмек апуз агъалийр гьюра. Дурарин гьунарарикан, зарар гъабхъидарикан ва дурарихъна рубкьурайи кюмекнакан, республикаийъ ва ихъ районрийъ дигиш гъабхъи агъвалатнакан гьюру нумрайиъра мялуматар тувдича.

Шикларийъ: Табасаран райондиз табиатдин завалин натижийр.

ерли гьуларин рякъярра гъуху йишвар, дагъдиан гъванар ахъну рякъяр

Завариан гъафи завал

Нариза Таибова

Аьхиримжи гъяфтайи Дагъустан республикайин агъалйири чпин уьмриь абсрин муддатнаъ алалахъдарсар гъагъи ва пашман йигъар ккадаура. Аьхю мархъар ургъбан натижайиь инсанарин уьмриь шид улубчъивбахъди аьлакьалу бедбахтвалар гъафну.

Улихна йигъари Мягъячгъала, Каспийск шагърариь, Хасавюрт ва саб жерге кафари районариь мархъарин натижайиь арайиз гъафи читинвалар гъял апъури имиди, Дагъустандин къисмат нубатнан ражну гъагъи гъял-наз илтйибкьну. Синоптикари багахъ вахтна улупнайи мархъарикан улхури, хатласузвал тямин апъбан метлебни-

назди айи гъуларин агъалйирин рай-центрихъди вуйи аьлакьа Гъандикк гъул антена албагна. Райондин рякъяриь гъуллугъ апъру карханайин кьулиь айи **Шамиль Багъичевдин** гафариан мялум шулайганси, ерли рякъяриь хайлин зарар дубхъна. «Ургъа, Яракк, Мажвгул ерли поселенйирин тереф-назди гъягъюрайи рякъяр хайлин

инди къабул дапъну ккуни улчмйирик-кан хабар тувну, амма... Натижайиь гъякьикъат гъагъи дережайиь илтйибкьну.

Къежхиь айи штун аьхю дагар гъутлубчъбан натижайиь Мамедгъала ва багахъ хъайи саб жерге бицли гъулар шу ва дидин селихъди гъипну гъабхи къару ккаъну. Душваь дубхънайи мусибатнаккан ккудучъивбан гъаразнаъди жямъабтлугъди, сатги духъну, уьмуми ляхин гъабхурайивалин шагъидар вухъа. Мархъар ургъбан натижайиь йишвариин духънайи зарарнакан гъул-хиш, Хив райондиьра хайлин зарар ва читинвалар арайиз гъафну. Чувекк гъул'ан Рапак нирин къувватну машин-нар гъягъюру рякъ гъубхну. Му тереф-

чъур гъахъну. Айи мумкинвалариз лигъну, арайиз дурфнайи читинвалар гъял апъбан улчмйир къабул апъурача. Гизаф йишвариьхан жилар кучвурхна», – гъапну дугъу.

Мархъарин натижайиь Ярак гъулаь газран турбйир чъур гъахъну. Жавабдар гъуллугъчъйир му камивалар арайиан адагъбийн лихура. Гъулан главайи суб-бут гъапганси, газ гъулаз гъюра.

Мархъар ургъбахъди аьлакьалу вуди, гъуларийь акварин месъла варитган учъди дийибгъна.

«Акварин линйир райондин аьтра-фариин гъацира йирсидар ву. Учъу лизим серенжемар гъахурача, вушра та-бияьтдин бедбахтваларин натижайиь райондиь саки 30-рилан зиина гъулар

акварийь мягърум гъахъну. Жикъи муддатнаъ расвалин ляхнар гъухунча, вушра читинвалар гъузра», – кьура Хив

Гъулан мяишатдизра зарар гъабхъну

Наргиз Гюлечова

28-пи мартдихъанмина Дагъустандин муниципалитетариь мархъар, селлер ургъбийинди дубхънайи заваликк, гъулан мяишатдин (АПК) хутллар-багъларси, мал-къарана петь-шюхъра ккабхъну.

Хасавюрт райондин гъуларийь духънайи гъядисйир себев вуди, саспи хусуси мяишатарийь цларнахъди дийихну дахънайи кларар гъяркъган, жандиь зиз аб-хъуйи. Гъаци хайлин пезр-шюхъярра гъийихну. Саб Хасавюрт райондиь ваь, мархъалин завал гъабхъи муниципалитетариь хайлиндарин гъяйванатар гъий-ихну вая селлери хъади гъушну.

Дагъустандиь айи му читин агъвалатнахъди аьлакьалу вуди, завал гъабхъи йишвариь набататчивалин ва малдарвалин циркларийь шулайи зарарнан къимат тийин апъбан бадали, республикайин гъулан мяишат-дин ва ипъру-убхъру сурсатарин министр **Шамиль Рамазановдин** тлалабниинди, дугъан сарпи заместитель **Шарип Шарипов** Дербент райондиз гъушну. Райондин АПК-ийн управленийин кьулиь айи **Юсиф**

Герейхановдихъди сатгиди дурар Жалгъан ва Рукель гъуларийь, селлери зарар туву **Ризван Якъубовдин** ва Берикей гъулаь айи «Анжелина» ООО мяишатариз гъушну. Мархъар гизаф ургъбийинди, Р. Якъубовдин мяишатарийь дурзнайи гулдиз ва келемдиз аьхю зарар гъабхъну, хъа «Анжелина» ООО мяишатдиь инвести-цийирин проектдинди йимишарин багъларийь кив-найи хайлин гъарар гъюргъну ва гъадму багълариз литгънариинди шид туврайи гъурулуш чъур гъабхъну. Му агъвалат 28-29-пи мартди гъургъу мархъари арайиз гъабхиб ву. Хъа 5-пи апрели хъанара артухъди мархъар дургъну, Дербент райондин гъулан мяиша-тар айи Мамедгъалайиз гизаф зарар дубхъна.

«Табасарандин нура» газатдиз Шарип Шариповди туву мялуматаринди, республикайиз табиьатди туву завал гъабхъи йигъанмина, министерствойин опер-штабди региондин АПК-ийиз гъабхъи зарар ахтармиш апъбан ляхин кьули гъабхура. Думу ляхин муници-палитетарин администрацийихъди ва мяишатарин кьулиь айи касарихъди сатгиди тамам апъурайиб ву.

«Гъулан мяишатдиз гизаф зарар дархъбан ба-дали, вахт ккимидитган улчмйир къабул дапнайи. Гъамусъабт министрин табшургуьниинди министр-ствойин гъуллугъчъйир идариин арайиь вуйи ком-миссийин гъисабнаъди зарар гъабхъи муниципалитетариз душна. Дурари гъулан мяишатдиз фициб зарар дубхънаш, ахтармиш апъура ва лизим вуйи кю-мек тувбан месълийер гъязур апъура», – гъапну Шарип Шариповди.

Региондин гъулан мяишатдин ва ипъру-убхъру сурсатарин министрин тлалабниинди республикайин кафари терефнаъ айи муниципалитетариь табиь-дин гъядисйирихъди аьлакьалу вуди, арайиз дурф-

райондиь айи Табасарандин РЭС-дин аьхюну мастер **Тимур Рамазановди**.

Райондин глава **Ярмет Ярметовдин** табшургуьтар тамам апъури, жавабдар вакилари йишвариин хатласузвал тямин апъбан серенжемар къабул апъура, амма арайиз дурфнайи агъвалатнаъ хайлин читинвалар гъузра. Гъуху ах-тармишари субут апъурайиганси, хай-лин агъалйирин хулариз шид кидипна. Хъа республикайин жара йишвариь духънайи завалариз гъилигиган, тя-лукъ дюшюшар фикризкъан гъадагъу-райир адар.

«Аллагъу Тааьлайин къадарнаккан ккудучъивуз шлуб дар. Гъи ухъу вари мархъарин натижайиь духънайи бед-бахтваларин шагъидар вухъа.

Жямъабтлугъдин сабвализ аьхю къувват а. Мамедгъалайиз кюмекнан хил гъачлабккбан рякъюь Хив район-дин жигъилари нубатнан ражари чпин рягъимлувал ва сабвал улупна. Учъу райондин дина гъягъюри шубудпи йигъ вуйич. Зарар гизаф дубхъну а: саки агъзурихъна хулар къару ккаъна. Инсанарин йисаринди гъизигу зегъ-мет зир-зибилиз илтйибкьна. Гъелелиг мушваь лизим вуйидар «зегъмет зи-гру хилар» ву. Имбуьдихъди тямин дапна. Хулар къархъан, пуч гъабхъи шей'арихъан марцц дапну, азад апъуб лизим ву. Хъасин расвалин ляхнариь пулин кюмекарра тувдихъа», – аьлава гъапну Хив райондин имам **Шябан Сялигъовди**.

найи агъвалат ахтармиш апъуз министрин заместитель **Шамиль Жамалов** Бабаюрт райондин галариз гъушну. Душваь мархъар гъургъиган Бабаюрт ва Хунзах райондин галар шу ккаъну, айи мал-къарайиз хайлин зарар гъабхъну. Хъа хусуси мяишатарийь айи мал-къарайиз зарар дубхънадар.

Гъийин йигъаз айи мялутамаринди, республи-кайин селлер ургъбийинди 700 аьхю малар, 2200 чар-вийер ва 60 агъзуртган атрухъ пезр-шюхъяр гъий-ихну.

Эгер мал-къара, петь-шюхъ дийихнайи, вая кивнайи хутллар-багълариз зарар дубхънайи мяишатар аш, дицдариз кюмек апъуз кьури, ми-нистерствойиь горячий линия ачмиш дапна. Багъманчивалин цирклиан дубхънайи зарарнакан мялуматар туври, гъаму нумрариз **8 (8722) 51-75-24, 8 (963) 413-71-76**, хъа малдарвалин цирклиан – гъаму нумрариз **8 (8722) 51-11-60, 8 (964) 003-50-98** зенг апинай.

Дарпидира гъибтуз шуладар. Республикайиь духънайи гъядисйири инсанвал кайи касарра ашкар апъура. Гъацдарикан сар Ростовдиан Дагъустандиь за-валикк ккахънайи гъяйванатариз кюмек апъуз гъафи ветеринар **Анастасия Бондаренко** ву. Мархъар-селлери ккахънайи гъулар-хулар социальный сетар-иан гъяркъган, думу дишлади чан шей'ар уч дапну, мал-къарайиз ва хуйир-гатийириз кюмек апъуз респу-бликайиз гъафну. Чан пулин дакъатарихъ дармнар масу гъадагъну, гъац метртган артухъ дийибгънайи миркксийб штузра, айи батгъизра зат фикир тутрувди, шуру дишлади гъяйванатариз кюмек апъуз хъюгъну. Мугъаз жюрбежор гъялнаь айи гъяйванатар ала-хъури гъахъну: саспидар – аьхълушнаан гукънишин каьбхънайидар, саспидар – лап яманди гучъ дубхънай-идар. Хъа наънанка кюмек ккун апъурайистар гат-дин мявварин вая хуйин цъузарин сесер гъеерхъган, Анастасияйи, дицдар гъяйванатариз мани апъури, ипърубна дармнар туври, кюмек тувуз гъяракат апъури гъахъну. 3-4 йигъандин арайиь Хасавюрт райондин шу ккахънайи гъуларин гъяйванатариз Анастасияйи аьхю кюмек тувну.

Дагъустандин ширйир Таиландгъи

Наргиз Гюлечова

Гъар йисан Дагъустанди гъясил апурайи сурсатар экспортдиз гъаъра. Аьхиримжи 5 йисандин арайиъ жара гъюкуматариз хътаурайи шей'арин, сурсатарин къадар саки 3 ражари артухъ гъабхъну. Мидин гъякънаан улихънаси республикаийн Халкъдин Собраниеийн депутатарин улихъ Дагъустандин Правительствойин председатели йисандин натийирикран вуйи докладдиз гъапнийи.

Дагъустандин гъулан мяшатдин сурсатаризси, промышленностдин шей'аризра харижи гъюкуматариан муштарйир а. РД-ийн экспортдиз кюмек апбан центрин кюлиъ аий **Руслан Абаскъулиевдин** гафариинди «Салаватстекло Каспий» карханайиан вуйи шюшйир Узбекистандиз ва Азербайжандиз, хъа «Дагестан Стекло Тара» карханайиъ гъязур апурайи банкарна путулкйир Азербайжандиз гъаъра.

Мидланра гъайри, харижи уьл-кйириан Дагъустандиз муштарйир агбан ляхин давам апури, центри ккудубшу йисан республикаийз Алжир ва Беларусь гъюкуматарин вакилар дих гъапнийи. Гъаддихъси сабси, сач майдин вазли Дагъустандин бизнесдин вакилари, Султанат Омандиз душну, дурарихъди сагъиди ляхин апбан йикъ-рар гъийитну.

«Багарихъди жвуван йимишарикан республикаийн консервйирин карханайириъ гъясил апурайи ширйир Таиланддиз гъауз хъюгъди. Му месэла саки гъял дапну ккудубкна. Гъубзнайиб анжагъ сурсатарин сертификация апувал ву», – аьлава гъапну Руслан Абаскъулиевди.

Урусатдин къувват бици ватандилан ккебгъра

Наргиз Гюлечова

Улихъна йигъари Астрахань шагъриъ «Бици ватан – Урусатдин къувват» ктуру Вариурусатдин муниципальный III форум гъабхъну. Шубуд йисан хъади-хъади кюли гъябгъюрайи думу серенжем цци «Гъаму девриъ гъюкмин гъуллугъ-чийин квиматлувал дугъан ляхин ерийиъ рябкъюра» девиздикди гъубшну. Дидин асас мяна Урусатдин муниципалитетар артмиш апбаз кюмек тувуб ву.

«Бици ватан – Урусатдин къувват» форумди, ерли идара апбан, бизнесдин, жямаятлугъ тешкилатарин вакилар ва эксперттар вари сагъиди духъну, муниципалитетар артмиш апбан стратегийиъ фицдар месэлийр атлагу ккундуш, гаф-члал гъубхнийи. Му серенжем гъар йисан тешкил апурайивалиинди дина уч шулайи касариз сар-сарин тажрубайихъди таниш хъуз ва, ляхниъ алахру месэлийр фици гъял дапну

ккундуш, рякъяр агуз мумкинвал шула.

Ихъ уьлкейин имбуну регионарианси, Дагъустандианра муниципалитетарин кюлиъ айидар «Бици ватан – Урусатдин къувват» Вариурусатдин муниципальный III форумди иштирак хъуз гъушнийи. Гъадрарин арайиъ Кьибла Сухокумскдин глава **Сейдиягмад Мамадов** ва Казбековский райондин глава **Гъажимурад Мусаев** аий.

Форумди иштирак хъувалиинди му главйириз чпи регъбервал апурайи муниципалитетарий идара апбан ляхниъ дигиш'валар глауз ккунди айивал аьгъю шулайи. Къюд йигъандин арайиъ серенжемдин иштиракчийри муниципалитетарин инфраструктураийн артмиш апбан ужударсар тажрубийрин гъякънаан чпин фикрар ачухъ гъапнийи.

Форумди иштирак гъахьи Сейдиягмад Мамадовдин гафариинди, гъаму жюрейин серенжемарий шерик шули, гъарури жвуваз аий тажрубайикан ктибтура. Гъацара жвуву регъбервал туврайи муниципалитетди региондин ва федеральный программийр уьмриз кечирмиш апбан бадали, дина дуфнайи иштиракчийрихъди гаф-члал апбиинди жара регионариъ ляхнар фу жюрейинди гъахураш таниш духъну, дурар нумунаси жвувахъ ишлетмиш апуз мумкинвал ккабхъра.

«Бици ватан – Урусатдин къувват» форум, ич шагъурси, бици шагъарна районар жууди артмиш апуз аьхю мумкинвалар туврайи яркъу мярака ву. Серенжемди иштирак хъубинди, гъамусаят Кьибла Сухокумск шагъур фици артмиш шулаш, душваъ фицдар проекттар уьмриз кечирмиш апураш, ктибтуз мумкинвал гъабхъунуз.

Мисал вуди гъадабгъиш, гъи муниципалитет гъаму деврин шагъариз барабар вуди дебккбан бадали, дидин кючйир, паркар, гъаятар ккабалгбан бадали, шнуб-саб проект уьмриз кечирмиш апурача. Форумди ич шагъриъ гъябгъюрайи ляхнаркан серенжемди уч духънайидариз ктибтуз мумкинвалра гъабхъунуз», – аьлава гъапнийи Сейдиягмад Мамадовди.

Мектебарий чиви лабораторийир

Зубайдат Шябанова

Жили аьгъюваларин мяднар арцтра: Табасаран райондин хъуб мектебди, Дагъустандиъ сабпидар вуди, гъулан мяшатдинна набататарин багълар кивра.

Табасаран район кюгъне вахтарианмина чан успагъи аьтрафариинди, марци табиаьтдинди, йимишдин багъларинди, бегъерлу жилинди ва лайикълу зегъметкешариинди машгъур ву. Гъи му районди, аьдати къайдайинди йимишар ва мейвйир гъясил апбахъди сабси, фукла цийиб арайиз адабгъузря рякъяр агура. Райондин хъуб мектебдин тегълизарий аьгъюваларин мядандиъ гъевеслу духънайи бицидарин аьшкъ цийи проектди имбубсана жанлу апура. Мушваъ, илимна табиаьт сагъиди тархънайи майданди, гъулан мяшатдинна набататарин багълар кивра.

Думу багъларикан бару илтйибкнайи теплицийр, лакар ва бици рукар хъидар. Дурар китабдик кайиб ачухъди улупру чиви лабороторийр хъиди. Бицидариз, китабдин параграфди улупнайи фотосинтез ва жилин пульс фици либхураш, гъамус чпин улариинди рябкъиди.

Гъаму месэлайин гъякънаан Табасаран райондин глава **Мягъямед Къурбановди** райондин гимназияий, Хючна гъулан 1-пи нумрайин лицейи, Таттил, Гурихъ ва Ярса гъуларин мектебарий набататарин багълар кивбан проект гъяракатнаъ ипбаз бахш дапнайи совещаниера гъубхнийи.

Совещаниеий РД-ий аий Федеральный аграрный илимдин центрин (ФАНЦ) директор **Нариман Нимагулаев**, РД-ийн гъулан мяшатдин ва ипру-убхъру сурсатарин министрин сарпи заместитель **Шарип Шарипов**, Дагъустандин опыттар гъахру станция – ВИР-ин филиалин директор **Киштили Куркиев**, Табасаран райондин администрацияийн гъулан мяшатдин отделин кюлиъ аий **Агъмад Аваев** ва гъацара хъубиб мектебарин директорар иштирак гъахъну.

«Гъаму цийи проект гъяракатнаъ ипрайи республикаийн районарикан ихъ район сабпид ву. Му хъуб мектеб аьгъарди гъядягънайидар дар. Дурар райондин центриз вартган багахъ хъайидар, багълар итуз 5 сотых жил хъайидар ва гелегедий думу жил 10 сотых-дина яркъу апуз мумкинвал айидар ву.

Заан технологйирин девриъ уху мектебарий урхурайидар зегъметнахъ юкль хъади тербияламиш апбахъан ярхла шулахъа. Хъа иллагъки зегъметну бицидарин тербиява табиаьтдихъна вуйи ужуб рафтарин янашмиш'вал мягъкам апуру. Ихъ метлеб мектебарий урхурайидарин зегъметнахъна, гъулан мяшатдихъна гъевес ва аьшкъ артухъ апуз, дурар мектебдин партиихъ хъимиди набататчилахъна ва гъулан мяшатдин пищевойна гъевеслу апуз вуйихъ», – гъапнийи Мягъямед Къурбановди.

Нариман Нимагулаевди райондин главайиз му жягътувализ чан разивал тувбаз чухсагъул гъапнийи ва мектебарий набататарин багълар итбан асас метлебарикан ктибнийи. Проект уьмрин гъяракатнаъ адабгъуз хъюгъийиз сифте багълариз жил гъадабтну, дина шид дизайн ккунду. ФАНЦ-ди чан терфнаан мектебар лазим вуйи вари гъелемарихъди тямин апиди.

Багълар итуз гъаму вазли хъюгъди. Хъа сентябрь вазлиз райондиъ гъулан мяшатдин цирклин классар арцтра аьлава мектебарра ктагъиди. Мидкан совещаниеий Шарип Шариповди мялумат тувнийи. Райондин агротехнологический классар РД-ийн гъулан мяшатдин ва ипру-убхъру сурсатарин министерствойи материална техникаийн вари тадарукарихъди ва лазим вуйи алатарихъди тямин апуру.

Совещаниеийн аьхирий Мягъямед Къурбановди мектебарин директорариз багълар итуз йишвар гъязур апуз табшурмиш гъапну. Гъаму йигъари багъларий сабпи набататар ва гъелемар итуз райондиз ФАНЦ-дин пишекрар гъиди.

Совещаниеийн къялахъ узу Ярса гъулан мектебдин директор **Аким Аскендеровдихъди** сюгъбат гъубхунза. Дугъу ктибтанси, мектебдин мялимари ва урхурайидари му хабар аьхю разивалиинди къабул гъапну.

«Ич мектеб экспериментальный проектариъ сабпи ражари иштирак шула. Райондиъ му проект гъяракатнаъ ипрайиваликан хабар гъабхъибси, ич мектебра ктабгъур ктуру, кчилигури гъахъунча. Багъ ибтуз жил кадабгъну гъязур дапнача. Мектебдиъ урхурайи баяр-шубари жилин зигълан ужуб бегъертувру руг алабхъну, шилар ва лакар гъязур гъапну. Гъаму йигъари гъелемарра хуру. Табиаьтдин гъавйири мумкинвал туввиш, багъ гъюру гъафтаий ибтди. Багъдиъ кивру гъелемар гъамусдиз ихъ райондиъ айидар дар, гъаддиз му сабпи

нубатнаъ экспериментра ву. Узу шад апурайиб гъадму вуки, бицидари гъамусмиди багъдикан сюгъатар гъахури, хъадан тятиларин вахтнара чпи багъдин гъайгъушнаъ шлуваликан ктура. Миди дурар му проектдихъна ухдитлан гъязурди айивал улупура.

Багъдиз урхурайидар анжагъ биологияийн дарсарийтган гъидар. Гъацй уч багъдин къайда ва хатласузвал уьбхюз ккача.

Пис хасият хъайи бицидари багъ пуч апбахъан хайлиндариз гуч ка. Хъа йиз фикриан, фукъан чтуру хасият хъайи бицир гъахъишра, чав чан хилариинди киву гъелем дугъу пуч апулар. Гъаз гъапиш, бицидаринна набататарин арайиъ

саб фициб-вуш саризра дрябкътуру ва гъисс даршлу аьламанан рафтар ади шулу. Жвуву киву, хъайивал дапну, арайиз гъабхи набатат пуч апуз хил за шулар. Гъаддиз ич багъ ужуб гележ ва берекет хъайиб шлувалиин инанмиш вуза», – гъапну Аким Аскендеровди.

Хъуб мектеб ва хъуб багъ гъамусдихъанмина саб уьмуи беденс артмиш хъуз хъюгъру. Ва гелегедий уху думу багъларий гъюшмиш шлувалиин, урхурайидар чпин хилариинди арайиз гъабхи девлетнийн гъайран шлувалиин умудду вуза.

2026 год – Год единства народов России

Навеки с Россией

Эльмира Магомедова,
доцент кафедры истории
ДГПУ им. Р. Гамзатова

Вот уже более 200 лет Дагестан находится в составе России. Вхождение Дагестана в состав Российского государства стало переломным моментом в судьбах горцев и ознаменовало начало нового этапа в развитии общественно-политической и духовной жизни всех народов горного края без исключения. Но следует отметить, что Дагестан, да и весь Кавказ, не были завоеваны русским оружием. Сама жизнь, а именно общественные и исторические условия диктовали этот процесс, так как нам было выгодно иметь крепкую защиту в лице мощной российской державы, а для России – выход к Каспийскому морю.

Итоги пройденного, дружба русского и дагестанского народов позволяют нам говорить о том, что Россия и русский народ оказали огромное влияние на развитие Дагестана и всего Кавказа в целом. Свежий ветерок дружбы и братства принес в наши ущелья дыхание новой жизни.

Да, именно дружба делает человека сильным, а народ – сплоченным. Вспомним мудрое изречение горцев: «Сила птицы – в крыльях, сила человека – в дружбе». Не будет преувеличением сказать, что абсолютное большинство дагестанцев осознало это и выражает благодарность своему старшему брату – русскому народу. Старшее поколение хорошо помнит о том, что представители русского народа внесли весомый вклад в развитие промышленности, сельского хозяйства, в строительство новых городов и поселков, железных и шоссейных дорог, в сооружение электростанций. Они являлись созидательной силой не только в хозяйственном развитии нашего горного края, но и в росте общественной культуры, в повышении уровня образования нашей республики. Именно благодаря самоотверженному труду русских учителей мы приобщились к сокровищнице

отечественной и мировой культур. Практически от них дагестанцы узнали о Пушкине, Лермонтове, Толстом и других классиках русской и мировой литературы.

Дагестанцы прекрасно понимают, что материальное положение, духовный прогресс, мирное небо над головой и покой в их семьях в дальнейшем зависят от уровня экономического и общекультурного развития Российской Федерации, ее стабильности. Для нас, дагестанцев, дружба народов является не просто набором звуков, а мировоззрением. Нам и в дальнейшем надо так же верно служить своей Родине и народу. Только тогда мы удостоимся их благодарности.

Когда уже очевидны успехи Дагестана во всех отраслях экономики, образования, культуры, искусства, мы должны исходить из того, что единство, дружба, взаимопомощь являются тем неиссякаемым животворным родником, откуда мы черпаем силы для успешного решения даже сложных задач.

Дружба народов Дагестана и России была доказана многократно, особенно в дни разрушительного землетрясения 14 мая 1970 года, в результате которого было разрушено 11 и сильно повреждено 257 населенных пунктов Дагестана. Нам помогала практически вся страна. За короткий срок республика не только восстановила нанесенный стихийным бедствием ущерб, но и обновила облик многих селений и городов. Настоящими памятниками дружбы братских народов нашей страны и безвозмездной помощи Дагестану стали три тульских двенадцатиэтажных жилых дома и кинотеатр «Россия». Свой скромный вклад в оказание помощи Дагестану внесли также Ставрополь, Краснодар, Ленинград, соседние кавказские республики. А узбекские друзья подарили нашей столице целый городок. Его и поныне махачкалинцы и приезжие гости называют «Узбек-городок». А шестнадцатизэтаж-

ное здание гостиницы «Ленинград», построенное ленинградскими строителями в Махачкале, и сегодня является одной из достопримечательностей столичной архитектуры.

И русским, и нерусским, проживающим в многонациональной России, надо любить свой общий дом. Ни один порядочный человек не может себя чувствовать комфортно, если его соседу живется тяжело. Мы должны уметь исправлять ошибки нашей полузабытой истории. Прежде сего речь идет об оттоке в девяностых годах прошлого столетия русских из Дагестана. Широкие просторы некогда Великой Дружбы начали тогда сужаться. Нам следует найти методы, способные в принципе одолеть уже утвердившиеся в центральных СМИ выражение «лица кавказской национальности» и ставшие синдромом «общероссийской» болезни. Вместе стем нам не следует забывать и о добрых деяниях. Мы не должны отрицать тот факт, что уже многие века судьбы народов Кавказа переплетаются с судьбой России. Еще в XVIII веке великий русский ученый М.В. Ломоносов в своей работе «Записки по русской истории» писал о необходимости укрепления и умножения Российского могущества на Востоке как о стратегической задаче Российского государства.

Народный поэт Дагестана, «Гомер XX века» Сулейман Стальский в своих стихах «Гордимся тобой, Москва», «Пушкину», «Семью советскую любя»,

«России» с большой художественной убедительностью воспевают дружбу народов, гордятся Москвой – столицей огромной страны («Гордимся мы своей Москвой, – крепка ты, как булат, Москва!»).

В произведениях народного поэта Дагестана Муталиба Митарова тема дружбы, в первую очередь с великим русским народом, с представителями которого ему посчастливилось вместе жить и дружить, занимает не менее важное место.

Сегодняшняя жизнь нам показывает, что со сменой времени и устоев новому поколению нужен не экзотический горный край, а подлинный, духовно богатый, насыщенный интеллектуальной жизнью Дагестан. А этого всего мы можем добиться, лишь укрепляя дружбу и помогая друг другу. Мы должны признать, что русский язык и литература – для дагестанцев не чужие, поскольку дагестанцы – одна большая семья, состоящая из более тридцати коренных народностей со своими родными языками, но понимающая друг друга посредством русского языка – языка межнационального общения.

Нашим дедам и прадедам скажем спасибо за то, что они зажгли для нас огонь в очаге, который вот уже столько лет дает тепло. Они учили нас жить в мире, дружбе, согласии и поручили нам продолжить их дело. Действительно, сегодня нам не нужны великие потрясения. Нам нужна великая, мирная и созидательная Россия.

СЛУЖБА ПО КОНТРАКТУ

НОВЫЕ УСЛОВИЯ

2 млн руб. – от 100 кв. м. – от 100 кв. м.

Самая выгодная ипотека

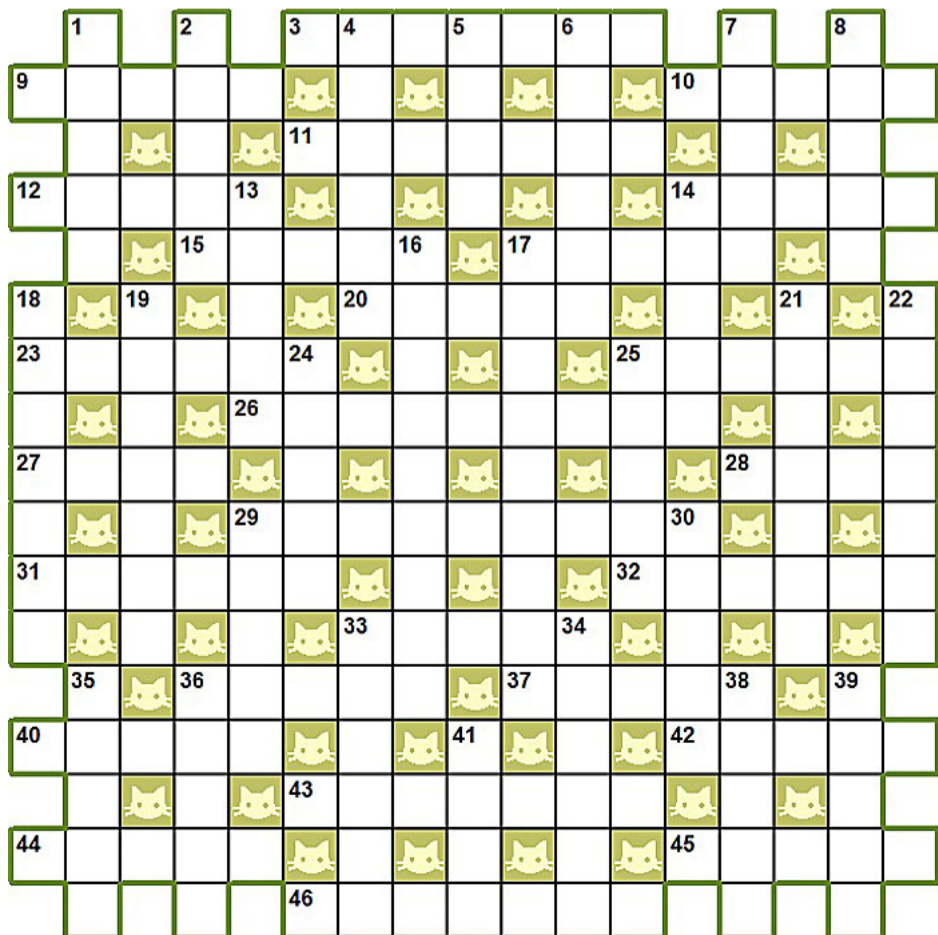
2,5-2,9 млн Р*

Зарплата от 210 тыс Р

117 кв. м. – от 100 кв. м. – от 100 кв. м.

1 этаж 10000 кв. м. – от 10000 кв. м. – от 10000 кв. м.

Кроссворд

По горизонтали: 3. Розовая трава из аптеки. 9. Зерновая страда весной. 10. Волков называют санитарями леса, а кого называют санитарями морей? 11. Любое из животных, производящих перламутр. 12. Диверсанта организма. 14. Плод у хвойных растений или циклопа. 17. Зверинья улыбка. 20. Вальдшнеп, когда голоден, может легонько стучать клювом по земле, заставляя вылезать червячков на поверхность и имитируя именно это. 23. Англичане называют его «сосновым яблоком», хотя все знают, что яблоки на соснах не растут. 25. Зелень дерева. 26. Растение, венец из которого – символ страдания. 27. Медовая коммунка. 28. Эндемиком какой страны является инкская жаба? 29. Любое домашнее животное, которое содержит не с хозяйственными целями, а только удовольствия ради. 31. Атака курицы. 32. Кап на дереве. 33. Кличка дворняжки. 36. Проблема, с которой сталкивается птица на больших высотах. 37. Птица, которая хвалит своё болото. 40. «Злачное» соцветие. 42. Рыбий шкет. 43. Цветочный учёный. 44. Логово полёвки. 45. Урожай этого тропического плода на его родине в

Индии ежегодно достигает 10 000 000 тонн. 46. Самая сильная из собак.

По вертикали: 1. Морское животное, которое жонглирует в цирке мячом. 2. Две пятых мадагаскарских млекопитающих представлены этим зверьком. 4. Участок земли с овощными культурами. 5. Лист кактуса. 6. Лох – это самец именно этой рыбы в брачный период. 7. Кустарник, из древесины которого было сделано копье Одиссея. 8. Кошечка. 13. Витаминная закуска перед супом. 14. «Воздушная» кличка собаки. 16. Любое растение, у которого важны не верхушки, а корешки. 17. Какой жёлтый цветок может быть «белым и пушистым»? 18. Подводная скорлупа. 19. Дерево для продажи. 21. Рулады цикады. 22. Бутоны. 24. Мелкий лук. 25. Фрукт с шестью нулями. 29. Дерево, которое не растёт на проклятом острове. 30. В семействе тресковых только он переносит пресную воду без вреда для здоровья. 33. «Клюквенная нива». 34. Голодная птица, которой просо снится. 35. Какая птица в вертикальном пике достигает рекордной скорости? 36. Часть гривы у лошади. 38. Шоколад на корню. 39. Рыба, чьё мясо на полках магазина обычно лежит вместе с лососем. 41. Жировое отложение в теле животного.

Чалнаъ ахю дигиш'валар тлаъну ккундар

Шарафудин Дашдемиров

Инсанарин уьмриъ шулайикъан дигиш'валари халкъдин яшайишдиз, медениятдиз, чалнаъ ахю тясир тувру. Мицдар дигиш'валар ихъ уьмриъ иллагъки аьхиримжи 30-40 йисандин арайиъ зурба гъяракатниинди гъягъюра. Чал артмиши апураи думу дигиш'валар саб вахтналан словарариъ ва орфографияин къайдиригъра атлагуру.

Гамусаът къуватнаъ айи Табасаран чалнаъ орфографияин къайдиригъра гъварч 1962-ни йисан къабул дапнаиб ву. Думу Табасаран чалнаъ орфографияин словарин аьхиреъ тувна (Гь.Н. Гъяжиев, Б.Х. Ханмягмадов. Табасаран чалнаъ орфографияин словарь, 1988). Дидхъанмина литературайин чал къайдайиккна хпаъ, ккаттабцаъ ва артмиш хпаъ думу гъварчнан эъемят ахюб гъабхъну. Гамус, урхуб-биклуб айи имбу дагъустан чалариъси, табасаран чалнаъ орфографияин къайдиригъра тазатлан тартиб апуз ухъуз мумкинвалар ачухъ духъна: къанунди улупнайиганси, Дагъустандин Правительствойин багахъ образованиейинна илимдин министр Я.Гь. Бучаевдин регъберваликкди дагъустан чаларин Терминаринна орфографияин комиссия ляхник кипна. Думу комиссияиз ихъ ватанагълийир В.М. Загъиров, Ш.З. Дашдемиров, Н.Э. Сафарялиев ва М.А. Гъясанова дахил шула.

Комиссияин ляхин гъабхбаъ асулин идара РАН-дин ДФИЦ-дин Гь. Цадасайин чвурнахъ хъайи Чалнаъ, литературайин ва искусствойин институт ву, душваъ милли чаларин дестейрра дюзмиш дапна. 15 касдикан ибарат вуйи табасаран чалнаъ милли дестейиз филологияин илмарин аьлимар, вузарин мялимар, учебникар дюзмиш апураи илимдин гъуллугъчийр, республикаин СМИ-ин редакторар, районарин бабан чалнаъ методобъединейирин клулиъ айидар, бабан чал киврайи мялимар дахил шула. Табасаран чалнаъ дестейи гъамусдиз къюб заседание гъухну, хъана уч хъуз ими. Йиз фикриан, натижа ужуб шула: бици-бици дигиш'валарихъди сабси, табасаран алфавитдиз дентолабиал сесер биклбаъ улупураи жв, чв, ччв, члв, шв сесер дахил апбан къарар къабул гъапна. Амма чалнаъ гъагъ ва вазифийр зяиф шулайи гъийин заманайиъ, жвуван хизандиъкъан бабхъан веледихъна бабан чал рубкъуз удудукърайи аьгъвалатнаъ, чалнаъ ахю дигиш'валар тлауб дюзмиш ляхин шуладар – мидин гъякънаан дестейиъ айидарин варидарин фикир саб ву.

Ав, чал халкъдин мелзнин, бицирин шинт'ан ккебгъну хизандин кумайихъ ва устадарин къалмикк жанлу ва артмиш шулайи ву. Чалнаъ гъуллугъчийри думу, тартиб дапна, саб тийин вуйи къайдайиккнатлан хурадар. Гъаддиз, гъюрматлу ватанагълийир, табасаран литературайин чалнаъ орфографияин къайдиригъра тазатлан тартиб апбаъ ухъуз тувнайи мумкинвалар ишлетмиш апури, ичв фикриан, дурарикан фундар дигиш'валар аьлава апуруш, кпури, му ляхниъ яркъуди иштирак хъуб учван ккун апурача. 24-ни апрели Мягъягъгъалайиъ чаларин орфографияиз бахи дапнаиб конференция гъабхбанди ву. Ичв фикрар хъади учвуз гъадинара теклиф апурача. Аьлава мялумат гъюру нумрайиъ тувдича.

Бабан чал бадали юкв убгураи гъарсар ватанагълийин, иллагъки бабан чалнаъ мялимарин гъарсарин фикри ва рякъъювали ужуб натижа тувур кпури, миж киврача.

Аьлакъайиз удучлвру тел.:

8 928 580 22 15;

эл.почта: sh_zakiyevich@mail.ru

Табасаран чалнаъ дестейин рук-тель: Дашдемиров Ш.З.

Хъа гъамус, гъюрматлу газат урхураидар, ичв фикир жалб апбан ният ади ва учвхъан мясляътар гъюбак умуд кади, Терминаринна орфографияин комиссияин табасаран чалнаъ дестейи къабул дапнаиб Табасаран чалнаъ орфографияин къайдиригъра гъварчнан ПРОЕКТ туврача. Табасаран чалнаъ Орфографияин къайдиригъра гъварч ужуб дережайинуб хънан бадали, учвхъанра жвуван пай кивуз шулу.

ТАБАСАРАН ЧАЛНАЪ ОРФОГРАФИЯИН КЪАЙДИРИГЪРА ГЪВАРЧ (проект)

I. БАЗИ СЕСЕРИН ОРФОГРАФИЯ

Ачухъ сесер улупру гъарфар

§ 1 Табасаран чалнаъ 9 ачухъ сес а: [а], [аь], [и], [у], [уь], [оь], [э], [о], [ы]. Биклбаъ дурар гъаму тьялукъ гъарфаринди улупуру: а, аь, и, э, у, о, ы ва гъацара е, ё, ю, я.

§ 2. аь ва я гъарфар:

а) аь гъарфар гафнан эвелиъ вая гафнан айтI айи слогдин эвелиъ, дюднин дериндиан гъюру [аь] сес улупбан бадали, биклбуру: аьр, айна, аьлхъюб, аьхю, сяаь, жмяа-аьт ва гъ.ж.

б) слог тек саб [аь] сеснакантлан ибарат даруганра аь гъарфар биклбуру: аьтир (аь-тир), сяняаьтар (сяня-аь-тар), дюаь (дю-аь), бид'аь (бид'-аь)

в) [аь] сес слогдин айтI вая аьхиреъ ачухъ дару сеснахъан гъюруган, думу я гъарфниинди улупуру: ляхин, дярхюб, мягъядягъян, къанцц, бякъя, ва гъ.ж.

г) я гъарфну, учв гафнан вая слогдин эвелиъ айиган (яни ачухъ сесна вая апострофдин къяляхъ) [й]-на [а] вая [й]-на [аь] – гъаму къю-къюб сес улупуру: якъ, явур, яраб, саягъ, дюн'я, таяр – [йа]; ярхи, ягъ, Ягъ'я – [йаь] ва гъ.ж.

§ 3. уь ва ю гъарфар

а) уь гъарфар гафнан эвелиъ вая гафнан айтI слогдин эвелиъ (ачухъ сесна вая апострофдин къяляхъ), дюднин дериндиан гъюру гъалин [уь] сес улупбан бадали, биклбуру: уьж, уьмур, уьмарат, уьрхюб, Уьмар, мял'уьм ва гъ.ж.

б) уь гъарфар гъацара гафнан эвелиъ ккуруди къвантаригъан гъюру гъюдли [уь] сес улупбан бадалира биклбуру: уьл, уьрдег, уьру, уьлке ва гъ.ж.

в) дюднин дериндиан гъюру гъалин [оь] сес ва ккуруди къвантаригъан гъюру гъюдли [уь] сес саб тмунубдихъан фаркълу шулашра, дурар гъюдхюбинди гафнан мяна дигиш шулайи дюшюшар ихъ чалнаъ сабхан алахъурадар; гъаддиз лигну думу сесер саб уь гъарфниинди улупура (тев: рякъ – рюкъ, хъран – харан, кал – гал (аран) – гал (йимишдин) ва гъ.ж.)

г) уь гъарфар гъацара слог тек саб [уь] вая [оь] сеснакантлан ибарат даруганра биклбуру: мюуьлюбхъан (мю-уь-любхъан),

д) слогдин айтI вая аьхиреъ ачухъ дару сеснахъан гъюруган, гъаму къюбиб сесерра ю гъарфниинди улупуру: люкъ, гъюра, хю, аьхю, къюл; къюл, гъюл, гъюлле, дюгю ва гъ.ж.

е) ю гъарфну, учв гафнан вая слогдин клулиъ айиган, [й]-на [у] вая [й]-на [оь] сесер улупуру: Юсуф, юлдаш, буюр, юкь

– [йу]; юкь, Юргълигъ (гъулан ччур) – [уоб] ва гъ.ж.

§ 4. э ва е гъарфар:

а) э гъарфар гафнан вая слогдин эвелиъ, [э] сес улупбан бадали, биклбуру: экин, элбэз, пээр, швээр, месэлийр, жюрэтлу ва гъ.ж.

б) э гъарфар гъацара гафнан айтI слог тек саб [э] сеснакантлан ибарат даруганра биклбуру: месэла, (мес-э-ла), меэдеан (ме-э-деан), меэлеган (ме-э-леган), меэлеан (ме-э-леан) ва гъ.ж.

в) [э] сес слогдиъ ачухъ дару сеснахъан гъюруган, думу биклбаъ е гъарфниинди улупуру: сес, сел, Сейран, меъли, беъли, кюмес, беччем, ребе, резбе, гюлле ва гъ.ж.

г) е гъарфну, учв гафнан вая слогдин клулиъ айиган, [й] ва [э] сесер улупуру: ебхъуб, ергуб, деет, меерган – [йэ] ва гъ.ж.

§ 5. о ва ё гъарфар:

а) о гъарфар гафнан вая слогдин эвелиъ, [о] сес улупбан бадали, биклбуру: орден, компьютер, медальон ва гъ.ж.

б) о гъарфар гафнан айтI слог тек саб [о] сеснакантлан ибарат даруганра биклбуру: биология (би-о-гия), приора ва гъ.ж.

в) [о] сес гъацара урус чалнаан дуфнайи гафарин гъюдли ачухъ дару сесна къяляхъ ё гъарфнииндира улупуру: лётчик, слёт ва гъ.ж.

г) ё гъарфну, учв гафнан вая слогдин клулиъ айиган, [й] ва [о] сесер улупуру: ёлка, приём, заём – [йо] ва гъ.ж.

§ 6. [о], [ы] сесер асул табасаран гафариз хас дар, му сесер улупураи о, ы, ё гъарфар табасаран чалнаъ биклбаъ анжагъ урус чалнаан ва урус чалнаанмина дуфнайи имбу гафаризтлан диклурдар: орден, самолёт, огнемёт, компьютер, порт, выставка, выговор, лыжийр ва гъ.ж.

Ачухъ дару сесер

§ 7. а) к, п, т, ц, ч гъарфар нефес хъайи лал сесер улупбан бадали диклбуру: кум, пул, таб, марцар, чар ва гъ.ж.

б) му гъарфар къушади гъюруган, дурари гъадму сесериз ухшар вуйи нефес хъатру илзигну кпуру сесер улупуру: ккум, пул, датг, марцци, ччил ва гъ.ж.

Мушв'ин гъамциб аьгъвалат къваинди гъибтну ккунду: зийихъ улупнайи къайда анжагъ хусуи табасаран гафаризтлан тьялукъ вуйиб дар, жара чаларин гъафи гафариз нефес хъатру ачухъ дару сесерра сажли гъарфариинди диклбуру: душт, уста, карта, ихтилат,

в) чиб лал ачухъ дару сеснахъан гъюруган, нефес хъатру сесерра нефес хъайидарси сажли гъарфариинди диклбуру: хъпехъуб, ктитуб, хъчаргъуб, наштар, хтул, штар, чпи, фти, вахт, ихтилат ва гъ.ж.

§ 8. г, з, ж гъарфар, гъарубди къюкъюб чиб-чпиз багахъ вуйи сесер улупбан бадали, ишлетмиш апуру: угуб (ца) – угуб (иган), узу – зизи, жилар (инсанар) – жилар (ругар) ва гъ.ж.

§ 9. а) к, т, п, ц, ч гъарфарихъ I (кIинтI) хъапбиинди табасаран чалнаъ хас вуйи сесерин кI, пI, тI, цI, чI гъарфар дюзмиш дапна: клул, клакI, плакъ, пшпI, тлуб, кIитI, цIа, ичIи, чичI ва гъ.ж.

б) г, к, х гъарфарихъ ь вая ь хъапбиинди табасаран чалнаъ хас вуйи гъ, къ, хъ ва гъ, къ, хъ сесерин гъарфар дюзмиш дапна: гъадагъ, бутъа, гъурд; къаб, убкъуб, якъ, къакъра; хъасин, хъалхъам, ибахъ; гъар, гъаплуз; йигъаг, гагъ; къул, дукъан, къал, люкъ; хъар, ухъу, ихъур, багахъ ва гъ.ж.

Къайд: къ сес текрар шулайиганси ярхиди кпуруганра, думу къюжлиди биклурдар: рякъяр, жикъи, якъяр, дикъат, Акъа ва гъ.ж. (яни рякъ-къюб, жикъ-къи якъ-къяр, дикъ-къат, Акъ-къа ва гъ.ж. биклурдар).

§ 10. а) г, гь, к, кк, къ, къ, кI, х, хъ сесер лабиалламиш шулайиган, дурар в гъарфар хъапбиинди улупуру: гвар, гъвал, акв, яркврат, машкквар, гъваркъв, жакъв, накъв, юкIв, хвар, мяляхъв, ккеркквела, хъархъвас ва гъ.ж. (тев: гар – гвар, гъал – гъвал, гъан – гъван, накъ – накъв, юкI – юкIв, хар – хвар ва гъ.ж.)

§ 11. Табасаран чалнаъ анжагъ ихъ сесерин гъурулушдизтлан хас дару дентолабиал сесер а. Дентолабиал сесер улупураи гъарфар ж, ш, ч, чч, чI гъарфарихъ в хъапбиинди дюзмиш шула: жв, чв, ччв, чIв, шв – жвар, Жвулли, Мажвглиин, илжван, гъудуж; чве, ЧвулатI, ичвур, ичв; ччвур, муччвур, йиччв; чIвурд, Чвалакк, Чвурдаф, учIвру, гъудучIв; швушв, Рушвул, йишвну ва гъ.ж. Табасаран чалнаътлан адру гъаму дентолабиал сесери ихъ чалнаан фонетикаин частлан хас дару хусусят улупура.

§ 12. Къюжли гъарфарик ктру дюшюшариъ ь ишара дюднин кIалхандиан гъюру гъямза сес улупбан бадали чав ялгъузди ишлетмиш апуру: хулаъ, аь, ваъ, беъли, гъадаъ, мяъли, элэъ, багъдитъ ва гъ.ж.

Къайд: а) ь гъямза сес ачухъ сесерин арайиъ аьхъиган, зяиф шулу, ва думу биклбаъ улупурдар муърар – муур, пезь – пээр, танхлиъ – танхлиан ва гъ.ж.;

б) аьраб чалнаан гъафи гафариз бинайиан ади гъабхъи ь гъямза сес, ихъ чалнаъ зяиф хъпаз лигну, биклурдар; думуган я гъарфну улупураи [аь] сес къюбдри ярхи шулу: мяна, мядан, мялим, нянат, дяви, бязи ва гъ.ж.;

§ 13. ь ва ь ишарийр гафнан пай вая слог жара апбан вазифайиъди ялгъуз урус чалнаан дуфнайи гафаризтлан диклурдар: съезд, почтальон, Ильич ва гъ.ж.

§ 14. Ачухъ дару сесна ш гъарф ва гъацара ачухъ дару сесерин гъюдалвал улупру вазифайиъди ь ишара анжагъ урус чалнаан дуфнайи гафаризтлан ишлетмиш апурудар: щетка, плащ, шука, январь, апрель, медаль, часть (эскервалин) ва гъ.ж.

Апостроф (')

§ 15. а) г, гь, к, кк, къ, къ, кI, х, хъ ва гъацара ж, ч, чч, чI, ш гъарфарихъан гъюрайи в гъарфну, лабиалламиш шулайивал дарди, чан хусуи [в] сес улупру дюшюшариъ думу улихъ хъайи гъарфнахъан апострофдинди (') жара апуру: начагъ вал, гъякъ вал уж вал, нач вал, гаш вал, ва гъ.ж.

б) апостроф (') гъацара я гъарфналан ккебгърайи (') жара апбан бадалира ишлетмиш апуру: дон'я, Иль'яс, Шем'я, Мар'ят (Марият); думуган я гъарфну къюб сес улупуру – [йа].

в) бязи дюшюшариъ апострофди, гафар слогариз дюзди пай дапну урхбан бадали, ачухъ дару сесна къяляхъ гъюрайи йишван сикинвалин VII серияин падеждин -ин аьхир жара апуру: клул'ин, хил'ин, дуг'ин, гъар'ин, мукъ'ин ва гъ.ж. (тев: клулиин, ликриин, ахниин, гъвандиин гъ.ж.)

г) апострофди гъацара, гафар слогариз дюзди пай дапну урхбан бадали, ачухъ дару сесна къяляхъ гъюрайи йишван гъудучIвбан I серияин падеждин -ан аьхир жара апуру: гъулаъ – гъул'ан, клулиъ – клул'ан, хилиъ – хил'ан, фуниъ – фун'ан ва гъ.ж. (тев: кIваъ – кIваан, гъулиъ – гъулиан, клулиъ – клулиан, чулиъ – чулиан ва гъ.ж.)

(Проект гъюру нумрайиъ давам апIиди)

Гьяракатнан штабди мялуматар тувра

1 ←

Энергетикари аквар хьадатнаи гьулар-шагьраригь подстанций рас алури, аквар хьитра, мобильный алакьа кьайдайиз хура. Ахью зарар гьабхьи районариь медицинаин гьуллугь-чйири, волонтерари кюмекар алура, шид ва жара чарасуз лазим вуйи сурсатар хьиркьра.

Табиаьтдин завалин вахтна гьийиху инсанарин хизанариз республикаин правительствойин резервдин фонднан кюмек тувди.

Тялукь органарин вакилари нирин багахь хулар тикмиш апбан гьякьнаан ахтармишарра гьахиди. «Нирин кьирин багахь хулар тикмиш дапна. Мидланра савайи, ахтармишар гьаху органари думу хулар даргьурайидар вуйивалин гьякьнаан улихьна вахтна документарра гьязур дапнади гьахьну. Вижнасузвал дубхьну ккундар, хьа узуз гьарашугьарихьна илтиклуз ккундуз. Накьна гьи гьуллугьнин деркнаи касди 13-15 йис улихьна деету гьалатларихьан жаваб тувну ккундар. Гьийин гьуллугь-чйири, чпин жандиз хатла айивализ дилигди, авария дубхьнайи йишварин ляхин алура. Гьадму хулар тикмиш алуз ихтияр туву касар фужар вуш дагну ккунду», – гьапну Дагьустандин главайи заседаниеийгь.

Кьваина хурача, 5-пи апрели **Сергей Меликов** Мягьачгьалаийгь гизаф квартирийр ккаий хуларик капнаи шубуб мертебайин хулар ахью йиш'ина гьушнйи. Дугьу инсанариз хатлалу йиш'ин хулар тикмиш алуз ихтияр туву гьякимарин кьарарар ахтармишар алуз жавабар органариз табшурмиш гьапну.

Мягьачгьалаийн мэр **Жамбулат Салавовди** гьапиганси, Айвазовскийин ччурнахь хьайи кючейигь хулар тикмиш гьапнади хайлин кьайдасузвалар деетна.

Гьамусьябт ерли гьюкмари 4 хулар ахтармиш алура, агьалийриз чпин документар ва чарасуз лазим вуйи мутму адабгуз ихтияр тувну. «Мархьар ургьуз хьюгьган, гизаф мертебийрин шубудар хуларин инсанар адаьнийи, гьаддиз гьийихдар гьахьундар. Гьвалахь хьайи хуларигь яшаммиш шулайи инсанарра, 100-диинакьан квартирийрин 300-

Тлан артухь инсанар, гьадму гьисабнаан 115 бицидар адаьнийча. Дурар вари гостиницийриз ва вахтназди яшаммиш шу йишвариз гьаьнийча. Дурар мани хурагнахьдира тямин дапна», – ктибтнийи Салавовди.

Нубатнан мархьар ургьбан кьяляхь Дагьустандигь арайиз дуфнайи агьвалатнакан премьер-министр **Рамазан Жяфаровди** мялумат тувнийи. Дугьу кьайд гьапиганси, электричествоийн аквар адарди агьалийр яшаммиш шулайи 220 гьулар-йишвар гьузну, гьадму гьисабнаан 48 агьзур кас Мягьачгьалаийгь «Восточная» ва «Приморская» подстанцийр шту ккаьнайивалиан.

«Восточная» подстанция рас дапна, «Приморская» подстанцияийан шид адабдура, гьамус энергетикар ляхнихь хьюгьна.

Дербентдигь «Аэропорт» микрорайондиз гизаф шид дуфна, агьалийр жара йишвариз адаьна.

Клежнин шид уч алураийи ахью даргар гьутлубчвну, йицбариинди хулар шту ккаьну, агьалийр думу хуларин хатласуз йишвариз адаьну. Мамедгьала гьулан багахь хьайи федеральный трасса гьабгьурайи гьяд шту ккапну, шту шубуб машин кмитликну, машинригь айи 7 касдиз кюмек тувну, амма

дадана дугьан велед гьийихну. Штар улучивуваин натижайигь Дербент райондигь хьана шубур кас гьийихну.

Кьайтагь райондигь Уллучай ниригь айи шид за гьабхьну, Кирки клуру гьулаз, жил гьутлубчвну, кьюдар хулар ккаьну. Дарагьнайи хуларигь дишагьлийин майит гьибихьну.

Совещаниеийгь Сергей Меликовди гьапиганси, Дагьустандигь айи агьвалат гьюкмин вари органари гьюзчиваликк уьхьюра.

«Федеральный гьюкмин органари ухьуз кюмек тувра. Дагьустандин ругарин чарасуз гьялнаан саб тьяин вуйи кьайда дебккбан месэла тартиб апидахь. Диди агьалийриз гьахьи зарар ккебкбан бадали, региондин дакьатарси, федеральный бюджетдин дакьатарра ишлетмиш алуз мумкинвал тувди», – гьапну региондин клулигь айири ва хьадан вахтна Черкес-Озень ва Тарнаирка нирар бегьем марцц апруваликанра гьулхну.

Сергей Меликовди Владимир Путиндиз ахью мархьар ургьбан кьяляхь Дагьустандигь айи агьвалатнакан мялумат дебккну. Урусатдин президент МЧС-дин глава Александр Куренковдин ва ихь региондин клулигь айирин докладригь хьпехьну.

А. Абдурязьмановдин китабдин презентация гьабхьну

7-пи апрели Астрахань шагьрий Н.Крупскаяийн ччурнахь хьайи областной библиотекаийгь дагьустан шаир, Урусатдин писателарин союздин член **Абдуллагь Абдурязьмановдин** «Укьу булагьар» ччвур тувнайи шитьрарин китабдин презентация гьабхьну.

Серенжем Урусатдин писателарин союздин Астрахандин айи региондин отделениеи тешкил гьапинойи. Урус члалназ му китаб зийихь кьайд дапнаи отделениеин Литератураин переводдин центрийгь лихурайи 21 шаири таржума гьапну.

Презентацияийн вахтна чпи табасаран шаирин урус члалназ таржума гьапу эсерар **Юрий Щербаковди, Борис Свердловди, Сергей Маслаковский, Лилия Верейнайи, Ольга Каргаполовайи, Алексей Казанцевди, Ирина Левитанди, Екатерина Ушенинайи, Николай Загребинди, Олег Талановди, Галина Ефремовайи, Екатерина Четвериковайи** ва **Лариса Беккери** гьурхнийи.

Серенжемдигь Астрахань областдигь айи дагьустан культураин жямьяблугьдин председатель **Юсуп Мягьамедовра** иштирак гьахьну. **Абдуллагь Абдурязьмановди** таржумачийриз чухсагьул мялум гьапну ва уч духьнайидариз табасаран члалнинди чан сакьюдар шитьрар гьурхну.

Абдуллагь Абдурязьмановдин кьалмиккан гьийин йигьаз табасаран члалнинди «Арсран гьибар», «Хиялнан акв», «Вахтан сир», Дагьларин нефес» ва урус члалнинди «Переливы судьбы», «Улыбка Ангела», «Синие родники» шитьрарин гьварчар ккудучивну. Багарихьди Дагьустандин гьюкуматдин чапханайигь дугьан сабан китаб удубчивиди.

Хьадарихьна рякь ккивну 65 йис ву

Гюльнара Мягьамедова

6-пи апрели Урусатдин космонавтикаийн гьяфта ачмиш гьабхьну. Думу Гьяфта 6-пи апрелиан 12-пи апрелизкьан давам хьибди. Ихь уьлкеийн космонавтикаийн тарихдигь гьаму жюрейинди яркьуди Космонавтикаийн йигь сабни ражари кьайд алура.

Гьамусьябт Варихалкьарин космический станцияийгь (МКС) лихурайи Роскосмосдин космонавтар **Сергей Микаевди, Сергей Кудь-Сверчковди** ва **Андрей Федяевди** ихь уьлкеийн агьалийр Урусатдин космосдин сабни гьяфта ккебгьбахьди тебрик гьапну. «Космосдин сабни гьяфта, ракетийринна космосдин

цирклизи, вари ихь уьлкейизра ахью гьядиса ву. Космосдин гьяфта кьайд апбан гьякьнаан вуйи Урусатдин Федерацияийн президент Владимир Путиндин указди гьамусдихьантина гьар йисан гьюкуматди космонавтикаийн артмиш'вализ асас фикир тувуз ккайивал улупура», – гьапну Сергей Кудь-Сверчковди.

Космосдин гьяфта аьршдин бушлугьариз сабни ражари инсан дитирхну 65 йис тамам хьувалихьди аьлакьалуди гьабхурайиб ву. Советарин Союздин космонавт **Юрий Гагаринди** инсаниятдиз хьадарихьна вуйи рякь ачмиш дапну, чан ччвур тарихдигь гьибтну.

Гьамусра Урусатдин заваринна космосдин кьушмарин кьуватар яваши дар. Апрельин 3-пи йигьан Архангельский областдигь айи Плесецк космодромдин военный спутникра хьади «Союз-2.1а» кьялан классдин ракета деобтну. Гьадму йигьан спутник орбитайина адапну. Космосдин аппаратдихьди жилилан телеметрикаийн аьлакьа уьхьюра.

6-пи апрели, Космонавтикаийн гьяфтаийн садпи йигьан, Урусатдин вари регионарийгь илимдин, образованиийн, яратмишарин ва культураийн серенжемар клули гьушну.

Мектебаригь «Важибул сюгьбатар» темаийан дарсар гьахура. Сюгьбатар гьахура вахтна 20,5 миллиондилан зина мектебаригь ва колледжаригь урхурайидариз гьамусдин деврин космонавтикаийн тарихдикан цийи мялуматар ва «Космонавт хьпан бадали гьапну ккунду?» суалназ жавабар тувну. Студентариз ва мектебаригь урхурайидариз космос лап ярхла даруваликан, космосдин технологияйр ихь гьар йигьандин уьмрин ахьюну пай вуйиваликан ктибтну.

6-пи апрели космосдин темайин Европайигь варитлан ягьал экспозиция ачмиш гьапну. Космосдин гьяфтайи Роскосмосди «Останкино» телецентригьди сатиди 337 метр ягьлишназ, Европайигь шагьраригь варитлан ягьал вуйи лигуз шлу майдандигь выставка тешкил гьапну.

7-пи апрели сарпи дишагьликосмонавт **Валентина Терешковайин** ччвурнахь хьайи космосдин милли центрийгь «Агьгьовалар хьади космосдиз» клул тувнайи Мьярифатнан марафон гьубхну. Сабни ражари Роскосмосдин штабдин хулар фестивалин майдандиз илтиклну. Душваз машгур экспертарихьди гьорюшмиш гьахьну, яратмишарин устадвалин классар клули гьушну. Серенжемаригь 1200-диинакьан инсанар иштирак гьахьну.

8-пи апрели Москвайин авиацияийн институтдигь Роскосмосдин «Гележегдин команда» ракетийринна космосдин цирклин 200-дилан зина жигьил пишекрар форумдиз уч гьахьну.

Урусатдин космонавтика, гьюкуматдин космосдин ляхин идара алураийи «Роскосмос» корпорация жандуди артмиш шулайи циркил ву.

Гьамци Космосдин гьяфтаийн гьарсаб йигь серенжемарихьди абцна. 12-пи апрели, Космонавтикаийн йигьан, Космосдин гьяфтаийн асас машквар кьайд апили. Думу йигьан чпин зегьметнинди, дирбаш'валиинди ва жан гьайиф дарапиди аьршдин бушлугьар инсандиз мютюгь дапну машгур гьахьи касар кьваин апили.

Абурлу хизан уьмрин бахт ву

Нариза Таибова

Хизандин кьиматлувалар... Сативал... Сабвал... Ав, хизандин деринарь цийи уьмур арайиз гьору. Хизанди гележегдин кьисмат чпикан асиллу вуйи сабни дарсар гьадагьуру. Хизанди хьуркьувалар ва гьалатлар, уьмрин кьисмат тьяин апру гьядисйир ва уьмринна пишекарвалин тажруба, багьалу гевгьарси, чиви ва мяналу апру мурслихь хьаьру. Мушваь фуну читинвализра баркаллуди даягь хьпаз хизандин вакиларин рюгьнан лигимвали ва сабвали кьувват тувру.

Дугьриданна, му гафариз гюрчег ва дерин мяна а. Му гафар ухьу фуну вахтнара шадди, марцци гьиссариккди кьаршуламишра апурахаь. Яшнан ахьодарикан му гафар кми-кмиди ерхьури шули гьахьнушра, гьаькьлуди гьапиш, лап кьаназ узу му гафарин ахьиризкьан гьавригьра адайза, ясана, набалугь вал, жигьилвал себеб вуди, узу дурадин мяналуваликан, белки, фикирра апури гьахьундаршул. Хьа уьлкейин гьийин гьярмягьяршидин шагьид шулайиган, узу гьамус му гафарин деринвализ фикир тувраза.

Чпин баркаллу зегьметниинди, ужудар ляхнариинди, жямьяьтлугьдиз мянфьяьтлу наслар тербияламиш апиинди гьюрмат гьазанмиш апураи вакилар ихь арайиь имбукьан гагьди, узу ухьхьан деврин чиркинваларин гьалиб хьуз удукьрувалиин инанмишра вуза.

Славудин ва Фаина Зиявудиновари чпин уьмрин рякь баркаллу зегьметниинди ккабалгна. Дурари чпин хизандин рафтар милли аьдатариз асас вуди албагна.

Фаина Аьлисултановна 1981-пи йисан июлин вази Хив райондин Хиварин гьулаь аьдати хизандиь бабкан гьахьну. Шуран шубуд йис вуйиган, дугьан абийр-бавар Кьизлар шагьриз удучьвну гьагьору ва чпин яшайиш душваь ккабалгуру. Кьизларий мектеб ужудар аьгьювалариинди ккудубкьну, жигьил шуру чан пишекарвал гьадабгьбан рякь Дербент шагьрин педколледждиь давам гьапьну. Заан аьгьювалариинди колледж ккудубкьбан кьяляхь, Фаина Аьлисултановна 2001-пи йисан эвлениш гьахьну: уьмрин юдаш Славудин Рзаевич агьул миллетдин вакил ву. Дугьан адаш Агьул райондин Фите гьул ан вуйи. Ляхнин гьуллугь себеб дубхьну, дурадин хизанди чпин яшайиш Хив гьулаь ккабалгну.

Сумчрин кьяляхь учу Ивановский областдин Пестяки поселокдиз удучьвну гьушнийча. Йиз уьмрин юдаш душваь пилорамайихь лихури, гакьул

тартиб апиин машгьулди вуйи. Узу йиз уьмур веледариз ва хизандиз бахш гьапьнииза. Аллагьди учуз юкьур шуран аьзизвал гьисс апру бахт тувну.

Душваь яшайиш мублагьуб вуйи, амма юкьв ватандихьна зигувал ватанпервервалин гьиссар гьазанждихьна чалишмиш хьувалин зиин гьалиб гьахьнийи ва натижайиь учу 11 йис улихьна кьяляхь Хивна гьафунча. Кьяляхьна Хиварин «Ригь» бицидарин багьдиь ляхнигьра дийигьнииза. Гьамус йиз уьмрин

аьгьювалар ва удукьувалар артмиш шулайи наслариз бахш апураза, – кьура Фаина Аьлисултановнайи.

Шаксуз, байвахт – му жюрбежюр рангарикан дюзмиш дубхьнайи накьшиш ву. Вахт гьаьбгьбахь, дурарикан гьарсаб чан тьяинвал аий сюжетдиз илтГибкьуру. Абийр-бавари чпин нумунайинди тербияламиш апураи шубари чпира баркаллуди уьмур ккабалгуз зегьмет зигура. Адаш шубари гирами кас ву, дада – рюгьнан кьувватна, абурувалин чешне. Дурар кьюридра хизандин дагьлуйириз хас вуйи багьалу аьдатар уьрхьаз шерик ву.

Зиявудиноварин ахьону риш **Алинай** Иваново шагьрин медицинаин университет ккудубкьура. Кьялану шубар **Самира** ва **Лиана** Саратов шагьрин гьюкуматдин юридический академияийи пишекарвал ва илим гьадабгьбан гьаразнаь а. **Аминай** – адашдинна дадайин «хьадру» – Хиварин мектебдин 10-пи классдиь урхура. Гьит дурадин гьарсарин уьмрин рякь ягьурлуб ва акуб ибшри!

Фаина Аьлисултановна бицидарин багьдиь тербиячиди лихури йицуд йис ву. Ав, гьамусдин девриь бицидарихьди ляхин гьаьхуб, дурар тербияламиш дапьну, арайиз адагьуб рягьят ляхин дар. Хьа читинваларин натижа, зегьмет гьизигиган, ужуб шули аьдат ву. Думу швнуб-саб ражари муниципальный дерезайиьди, хьа ккудубшу йисан РД-ийн илимдинна образованиеийн министерствойин дерезайиьди гьюрматнан грамотийриинди лишанлу дапьна.

Бицидарин багьдиь зегьмет зигуб, гьаькьлуди кьурза, гьагьи ляхин ву. Диди яв вари кьувватар ва вахт гьадабгьура, вушра йиз ляхин бегелмишди вузуз. Дадайиз варитан багахьлу ляхин – бицидариз манишин, умунвал тувуб ву. Уву бицириз саб фициб вушра кюмек тувбан натижайиь дугьан шадвали, разивали ацнайи улар рякьютГан ахью бахт уьмриь хьуб мумкин дар. Гьелбетда, тьялукь ляхниь кьадар адрубкьан сабурувал чарасуз лазим ву. Учуз юкьур риш ачуз, хьа ляхниь Аллагьди учуз асас вуди баярихьди тербия гьаьхуб кьисмат шула. Йиз дестейиь айидар гизафси баяр вуйиз (*аьлхьюра*). Нагагь бицидарин жинжалвалар аьгь апуз гьазур дарш, бицидарин багьдиз гьагьюб гьалатГ ву. Йиз кьисматниин узу рази вуза, – аьлава гьапьну дугьу ич сюгьбатнаь.

Гьелбетда, уьмриь гьарган сабси шулдар. Гьит му кьван алдру дюшошар аргухь шулайи девриь Зиявудиноварин хизан ва гьацира дугьу тербия туву наслар уьмриь чпин кьван метлебарихь хьуркьри! Хьугьай, ужувлак миж кивували ужвал чахьна багахь апуру!

Тахсиркарвалар адру гележегдиз гам

Зубайдат Шябанова

Гьаму йигьари Москва шагьриь илимдин цирклиь аьгьювалар гьадагьураи жигьиларин Вариурасатдин «Гележегдиз гам» форум кьули гьубшну. Душваь уьлкейин 53 региондиан 987 кас гьаму деврин илимдинна технологийрин циркларин чпин проектар хьади иштирак гьахьну.

Форумдиь Дагьустандин 26 бай-риш иштирак гьахьнийи. Дурадин арайиь Табасаран райондин гимназияин 10-пи классдиь урхураи Асадуллагь Шихмягьмадовра айи.

Асадуллагьди «Юриспруденция» секцияийи сабни йишв лайикьлуди гьазанмиш гьапьну. Дугьан проект «Яшарикк ккуркьну адру бицидар цифровий тахсиркарваларихьна жалб апуб: ихтиярарин анализ ва профилактика» темайиз бахш дапьнайиь вуйи. Жюрийи му проектдиз варитан заан кьимат дивну ва Асадуллагь илимдин медалиинди лишанлу гьапьну.

Рази апурайиб гьадму вуки, му Вариурасатдин машгьур форумдиь Табасаран райондин гимназияийи урхурайидар иштирак ва гьалиб хьувал ужуб аьдатнаь аьхьра. Райондин образование заан дерезайиь аийб тасдикь апури,

му гимназияин магьа кьюдпи йис ву. Гьубшу йисан думу форумдиь гьалибвал гимназияин 11-пи классдиь урхураи **Алина Кьарахановайи** гьадабгьнийи.

«Ихь бицидари уьлкейин варитан ахью форумарийи гьалибвалар гьадагьурайивали ухьу дюзи рякьют аийваликан кьура. Ихь ученикариз учьру месэлийр гьитиркьуз гучь кадрувал лапра важиблу ву. Гьубшу йисан думу форумдиз Алинай хизандин аьрваларикан ва дишагьлийрин ихтиярарикан проект гьазур гьапьнииза. Гьамус Асадуллагьдира гьагьи месэла гьитибкьна. Дугьан ахтармишвалари деврин баяршубарин учьру месэлийр гьал апибаь чпин маракьлувал аийб улупура», – гьапнииз Табасаран райондин глава **Мягьямед Кьурбановди**, гьалибчи ва дугьан илимдин насыгьятчи тебрик апури.

Асадуллагьдин илимдин проектдин руководителъ гимназияин директор **Элина Шихмягьмадова** ву. Форумдин кьяляхь узу Элина Шихмягьмадовайихьна Асадуллагьдикан ва федеральный дерезайиь заан натижа улупу проектдикан суалар хьади илтГибкьнииза.

«Думу проект гьазур апури хайлин вахт гьаьхьнийи, фицики му темайи бинайиан аналитикайин кьатГи ляхин ва гьаькькиь далилар ккун апураи. Асадуллагьдихьди сатГиди учу теория ахтармиш дапьну, райондиь ва республикаийи шулайи дугьри дюшошарин анализ гьубхунча. Асас фикир, юридический месэлийризси, бицидар психологияийн гьаракатаринди цифровий тахсиркарваларихьна жалб апурайивализ туври гьаьхунча.

Москвейиь конкурсдиь гьалиб хьпан кьяляхь ихь делегацияйиз Урусатдин Президентдин багахь хьайи Дагьустан Республикаийн вакиларин идарайизра теклиф дивнииз. Душваьра Асадуллагьди чан проектдихьди вари таниш гьапьну.

Икибаштан, проект гьазур апураи вахтна читинваларра гьаьхунчуз. Сабниб, гьаму тема учв гизаф гьагьиб вуйи. Юридический кьатГи далилар, тажрубайин мялуматар ва статистика проектдин чьалназ адабгьну ккундийи. Асадулла конкурсдихьна гьазур гьахьну. Дугьан метлеб, чан проект улупубси, гьаму жямьяьтлугьдин учьру месэла варидари гьисс апуз гьитубра вуйи. Конкурсарийи Асадулла гьалиб шули сабни раж дар. Думу «Урусатдин прокуратура: партияийихьан вуйи лигуб», «Миллетдин дамагь» ва респуб-

бликайин хайлин жара конкурсарин гьалибчи ва призер гьахьну.

Гимназияин директор ва илимдин руководитель вуди, узуз ихь уьмриь алахьураи дюшошар ич проектдин ляхниь гьал дапьну ккуни месэлийрси гьитиркьувал гизаф важиблу вузуз. Цифровой мядан гьи бицидарин уьмрин ахьону пай дубхьна. Гьаддиз мектебдин вазифа, аьгьювалар тувбахьди сабси, бицидариз хатгалуваларикан вахтнинди мялуматар тувбра ву», – кьитбнийи Элина Шихмягьмадовайи.

<p>УЧРЕДИТЕЛЬ: Агентство информации и печати Республики Дагестан Руководитель ГБУ РД «Этномедиахолдинг «Дагестан» А.М. МАГОМАЕВ Главный редактор республиканской газеты «Зори Табасарана» Г.Н. МАЛЛАЛИЕВ</p>	<p>Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Дагестан</p> <p>Регистрационный ПИ № ТУ05 – 00406 от 15 апреля 2019 г.</p>	<p>Авторы несут ответственность за достоверность представленных для публикации материалов.</p> <p>Рукописи не рецензируются и не возвращаются</p> <p>Индексы газеты: ПИ 992; ПП 320</p>	<p>Газета отпечатана в ООО «Феникс-пресс», 368430, Республика Дагестан Шамильский р-он, с. Хебда, ул. Сураката Асиятилова, д.1</p> <p>По всем вопросам качества печати обращаться в ООО «Феникс-пресс»</p> <p>Срок подписания в печать – 18:00 Подписано в печать – 16:00 Заказ № Тираж – 1367</p>	<p>Адрес редакции и издателя: Редакция республиканской газеты «Зори Табасарана» 367018, РД, г.Махачкала, пр. Насрутдинова, д. 1 «А»</p> <p>Телефон/факс: 66-15-89 Редакторы отделов: 8 (929) 869-47-43</p> <p>Кьимат – 7 манат</p>	<p>12+</p> <p>4 651116 280105</p>
---	--	--	---	--	---